

троллей» на економіку государства, для формирования протестных настроений и т. По результатам вышеуказанного критического анализа предложены конкретные шаги по внесению изменений в соответствующие законы с целью предотвращения злоупотреблений правом в вышеуказанной сфере.

Ключевые слова: «патентный троллинг», патент, промышленный образец, гранит, изделия из гранита.

Summary

Chernish R., Nazarchuk B. «Patent trolling» as a prerequisite to exacerbate social and political situation in the country and form a negative image Ukraine in the international arena (for example Zhytomyr region).

The article analyzes some existing provisions of regulations on patenting. For example Zhytomyr region investigated the possible negative impacts of illegal activity «patent trolls» on the state's economy, to create dissent and others. As a result of the above critical analysis of proposed concrete steps to amend the relevant laws to prevent abuse of the right in the above area.

Key words: «patent trolling», patent, industrial design, granite, Granite.

УДК 347.786

О. І. САНЧЕНКО

Олена Ігорівна Санченко, аспірантка Національного університету «Одеська юридична академія»

ОЗНАКИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПОСТАНОВКИ ЯК ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Театральна постановка є одним з об'єктів авторського права, який існує протягом багатьох століть. Незважаючи на стрімкий еволюційний розвиток театральних видовищ, наука авторського права не встигає переосмислювати театралізацію багатьох суспільних заходів з метою пропонування відповідного правового режиму охорони, що свідчить про актуальність даного дослідження, доцільність та своєчасність визначення ознак театральної постановки як об'єкта авторського права.

Окремі питання, пов'язані з правовим регулюванням відносин у театральній діяльності висвітлювалися у наукових працях таких вчених, як: А. Ю. Антонова, Г. Ф. Алтинбаєва, Ю. І. Вахітова, І. В. Матвеев, І. В. Лагкуєва, Є. П. Ліхотникова, М. М. Малєйна, М. Таєвська, І. Я. Рабинович, М. Я. Расходніков, Ю. Федорова, Н. Федорченко та інших. Незважаючи на науковий інтерес до визначення правового режиму цього об'єкта та особливостей регулювання відносин, пов'язаних зі створенням театральної постановки, не втрачає актуальності питання про удосконалення законодавчого визначення театральної постановки та законодавчого закріплення її специфічних ознак як об'єкта права, що дозволить відрізнити театральні постановки від інших театралізованих видовищ.

Метою даної статті є визначення загальних та специфічних ознак театральної постановки як об'єкта авторського права.

Ознаки, притаманні театральним постановкам, можна умовно розділити на дві групи: по-перше, ознаки театральної постановки, властиві усім об'єктам авторського права, та, по-друге, специфічні ознаки театральної постановки.

Ознаками театральної постановки як об'єкта авторського права є такі:

1) **наявність творчого характеру.** Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» визначає творчу діяльність як індивідуальну чи колективну творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність¹. Отже, театральна постановка як результат творчості повинна нести відповідну цінність.

2) **об'єктивна форма вираження.** На відміну від інших об'єктів авторського права, об'єктивна форма вираження театральної постановки виражається наявністю виконавців, які здійснюють ігрову виконавську діяльність у певний момент часу. Тобто об'єктивна форма вираження театральної постановки може бути охарактеризована через такі ознаки:

а) наявність виконавців. Дану ознаку сформульовано саме таким чином у зв'язку з тим, що виконавцями у театральній постановці можуть бути не лише актори, але ще й співаки, танцюристи, ляльководи, акробати тощо. Однак, існує думка, що театр, який може існувати (і часто існує) без режисури, сценографії, драматургії, принципово неможливий без акторської гри². На нашу думку, науковець цією тезою прагнула вказати скоріше не на гру акторів, а на обов'язкове втілення певних образів усіма виконавцями;

б) ігрова виконавська діяльність, яка уможливує поєднання усіх елементів сценічного мистецтва, зокрема літератури, музики, танцю, образотворчого мистецтва. Саме через неї відбувається театральний синтез, що виявляє її вирішальне значення у специфікації мистецтва як театального³. Однак Л. М. Дубчак наголошує, що ігрова діяльність акторів не є вільною та різнонаправленою, а має єдиний вектор, що формує одну з рис театального мистецтва – наявність сюжету⁴. Проте з юридичної точки зору, наявність сюжету як тако-

го не можна назвати значущою характеристикою театральної постановки, адже це буде вторгненням у вільну творчу діяльність автора;

в) *обмеженість існування у часі*. Часто зустрічається думка про те, що театральне мистецтво – це унікальний різновид мистецтва, який відрізняється від інших тим, що його продукт – постановки – «живуть» лише у теперішньому часі, існуючи лише в об'єктивній реальності в момент сприйняття їх глядачем⁵. Існування театрального мистецтва, а саме його конкретного об'єкту – театральної постановки – лише в момент її виконання може бути повноцінною мистецтвознавчою характеристикою, однак вона не може бути перейнята правовою наукою. Це пояснюється необхідністю утворення постійного режиму правової охорони та захисту такого твору, а також прав автора на усіх етапах (фазах) його становлення та існування.

Крім загальних ознак, притаманним об'єктам авторського права, слід звернути увагу й на наявність специфічних ознак театральної постановки, які можна умовно розділити на обов'язкові та факультативні.

Обов'язковими специфічними ознаками театральної постановки є наступні.

По-перше, *синтетичність театральної постановки*. Розуміється як постійна властивість театру⁶, що полягає в утворенні художнього образу завдяки синтезу драматургії, архітектури, живопису, скульптури, музики, майстерності актора⁷. Синтетична риса театрального мистецтва накладає свій відбиток на правовий режим конкретного об'єкта права – театральної постановки, оскільки вимагає врахування наявності цілого комплексу окремих творів у рамках одного. На наш погляд, слід відмовитися від закріпленої на законодавчому рівні похідності театральної постановки від іншого твору, тобто створення її на основі драматургічного, музично-драматургічного чи літературного твору. Більш доречно вказати на характерну рису синтетичності театральної постановки, що полягає у гармонічному поєднанні різних видів мистецтва у єдиний, цілісний твір.

По-друге, це *різновид видовища*. Справді, театральна постановка як різновид більш загального поняття видовища характеризується тими рисами, що притаманні усім видовищам, а тому на театральні постановки розповсюджуються загальні правові засади створення та проведення видовищ. Незважаючи на те, що для театрального мистецтва характерним є використання слова як головного засобу художньої виразності⁸, багато дослідників-культурологів відмічають таку яскраву тенденцію розвитку сучасного мистецтва, як «візуальний поворот» – зміну вербальної (у деяких джерелах – текстуальної, лінгвістичної, мовної) парадигми сприйняття світу на образну⁹. Це у першу чергу має наслідком перманентне підвищення рівня видовищності театральних постановок.

По-третє, театральна постановка повинна мати *основу ідею твору*, тобто йдеться про головну думку театральної постановки, на донесення і розкриття якої спрямовані усі сценічні дії, засоби виразності, увесь твір в цілому. Законодавець використовує поняття «єдиний задум» як ознаку театральної постановки. Поняття задуму твору є мистецтвознавчою категорією, але в даному випадку вона набуває правового значення, і тому має бути розкрита з юридичної точки зору. Деякі автори вважають, що творчий задум – це керівна думка митця, вкладена ним у твір. На наш погляд, задум є певною вихідною ідеєю, ще не втіленою у конкретному творі. У зв'язку зі своїм ідеальним динамічним станом, ця вихідна ідея може здійснити метаморфози під час підготовки твору, тобто цілком можливо, що задум у процесі побудови твору зміниться та набуде нових рис. Отже, задум ніби передує кінцевому формуванню основної думки твору. Таке розуміння задуму театральної постановки не дозволяє йому бути юридично значимою ознакою цього об'єкту. Втілений задум є фактично основною ідеєю твору – саме її можна виокремити із готового твору, проаналізувавши театральну постановку на предмет єдності та цілісності, наявності основної думки. Тому вважаємо, що було б доречніше легальне поняття театральної постановки все ж будувати, виходячи з існування обов'язкової характеристики – основної думки твору.

По-четверте, театральна постановка повинна мати *власну назву*. Вважаємо, що більш доцільно використовувати саме формулювання «власна назва», замість законодавчого «конкретна назва», адже конкретність є лише однією з характеристик назви театральної постановки. До того ж «власна назва» є загальноживаним науковим терміном для визначення назви окремих художніх творів.

До *факультативних специфічних ознак театральної постановки* можна віднести безліч різних ознак, але найбільш значущими серед них можна вказати наступні:

По-перше, *наявність змісту*. Відносно цієї риси театральної постановки точаться дискусії в літературі – основне питання полягає у визначенні узагальненого змісту театрального твору як такого. Як було зазначено вище, законодавець вважає, що театральна постановка художньо відображає життя. У цілому з таким формулюванням можна погодитися, однак слід дещо його пояснити. Так, театральна постановка відображає реальність не загалом, а в її стислому, найбільш репрезентативному вигляді. Театральний твір відзначається подвійністю, вказуючи на безпосередню реальність і одночасно творячи її символічний образ¹⁰. Виставу можна вважати реальністю, що у специфічно театральний спосіб віддзеркалює характерні ознаки суспільного життя у його духовних потенціях та вимірах¹¹.

По-друге, *наявність сюжету*. Сюжетом називають послідовність подій, які зображуються у творі та мають на меті найбільшою мірою розкрити зміст та основну ідею театральної постановки. Сюжетної лінії як такої може і не бути, особливо в авангардних творах.

По-третє, *підготовча репетиційна робота*. Цю характерну рису театральної постановки протиставляють імпровізаційним сценічним діям, які не мають підготовленої драматургічної основи чи сценарію. Однак, це не можна назвати обов'язковою ознакою театральної постановки, тому що свобода творчості передбачає можливість варіативності твору, яка проявляється навіть тому, що він створюється прямо на очах у глядачів.

У такому випадку існування твору розпочинається одразу із демонстраційної фази, що формує особливість у визначенні моменту встановлення правової охорони твору.

По-четверте, *глядач як суб'єкт театральної постановки*. У цьому питанні ми дотримуємося чіткої позиції: театральне мистецтво без аудиторії існувати не може, у той час як театральна постановка як окремий твір для свого існування не вимагає обов'язкової наявності глядачів. Справді, конкретна театральна постановка існує у правовому полі без глядача (у додемонстраційній та постдемонстраційній фазі свого розвитку). Участь глядача у театральній постановці тим не менш дуже суттєва. Фактично її можна умовно поділити на активну та пасивну:

– *активна участь* глядачів стала можливою в результаті так званої деєгоїзації театру – надання можливості глядацькій аудиторії розкутися та брати участь у сценічних подіях¹². Безпосереднім проявом цієї тенденції виступає експериментування з глядачем, включення його в постановку, тобто стираються межі між акторами та глядачами, створюється відчуття реальної участі в подіях вистави¹³. Крайнім ступенем активного залучення глядачів до театрального дійства стає ініціювання їх безпосереднього контакту з акторами, коли глядачі стають учасниками постановки. Яскравим прикладом стала театральна подія на Міжнародному фестивалі імені Сервантеса в 2011 році, коли спектакль завершився дансоном «Нереїди», котрий дозволив танцівникам здійснити безпрецедентну безпосередню взаємодію з публікою: у коридорах театру та на авансцені танцівники колективу утворювали танцювальні пари з глядачами¹⁴. Однак у такому випадку глядачі, які активно прийняли участь у постановці, не отримують авторські або суміжні права на цю театральну постановку;

– *пасивна участь* глядачів у театральній постановці є не менш важливою, хоча зовні вона не така помітна. По-перше, театральне мистецтво спрямоване на задоволення естетичних потреб людей, і тому недивним є той факт, що драматургія сьогодні існує як відповідь на нове соціальне замовлення та, певною мірою, змушена обслуговувати попит масової культури. З'явилися театральні проекти, які заздалегідь розраховані на масову свідомість¹⁵. Отже, глядач своїми запитами здійснює формуючий вплив на театральну постановку – наприклад, на вибір її проблематики, видовищності, акторський склад тощо. По-друге, пасивна участь глядача відбувається у формі його індивідуальної інтерпретації того, що відбувається на сцені¹⁶. Це внутрішня емоційно-вольова діяльність глядача, яка є індикатором того, чи відбулася театральна постановка як така – наприклад, чи має вона розкрити основну ідею;

По-п'яте, *аксіологічний ефект*. Сприйняття будь-якого твору мистецтва супроводжується психічним феноменом – естетичним переживанням, яке викликає комплекс почуттів. Важливим моментом, на думку більшості дослідників, є виникнення емоції в процесі художнього сприйняття¹⁷. З іншого боку, учені вважають, що найкращим результатом театральної постановки є роздуми глядача з приводу побаченого, його співпереживання через осмислення театрального дійства¹⁸. У цілому можна підсумувати, що в театральній постановці має бути художня та естетична цінність, яка проявляється в емоційній віддачі глядача;

По-шосте, *технічне (інструментальне) забезпечення*. Ця риса вказує на потребу театру в додаткових засобах, які допомагають у формуванні потрібних образів та досягненні бажаних ефектів. У цій якості виступають грим, костюми, декорації, маски, освітлення, водні, повітряні та інші ефекти. Однак, використання усіх цих та інших технічних засобів для підсилення виразності не є аксіоматичним, тобто обов'язковим. Наприклад, наразі існує течія в театральному мистецтві, представники якої пропагують так званий «бідний театр», тобто свідоме спрощення сценографії та художнього оформлення спектаклів. Творці подібних постановок цю «бідність» намагаються компенсувати підвищеною увагою до мімічної та пластичної (спрямованої на сприйняття зором) майстерності акторів, до, так би мовити, акторської видовищності¹⁹.

По-сьоме, *локалізованість виконання*. Відповідно до традиційних уявлень театральна постановка характеризується обов'язковим виконанням на сцені – тобто на спеціально обладнаному майданчику, частині театру. Однак дана риса вже позбулася своєї канонічності в результаті динамічної еволюції сучасного театрального мистецтва. Наразі театральна постановка може виконуватися на: а) спеціально підготовленій для цього сцені (класична сцена); б) пристосованій для потреб театральної постановки частині приміщення чи території, яка має інше призначення (адаптована сцена); в) не відмежованій від глядацької аудиторії жорсткими просторовими бар'єрами частині простору (умовна сцена). Постановки просто неба, без сценічних підмосток виконуються, наприклад, так званими «вуличними театрами».

Отже, проаналізувавши ознаки театральної постановки, можна сформулювати авторське визначення даного об'єкту права інтелектуальної власності: **театральна постановка** – це об'єкт права інтелектуальної власності, який представляє собою складний видовищний твір, що має власну назву та основну ідею, котра доноситься до глядача за допомогою сценічних дій виконавців.

¹ Про професійних творчих працівників та творчі спілки : Закон України від 07.10.1997 року № 554/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 52. – Ст. 312.

² Саврук С. Театральність і театралізація у музичному виконавстві / С. Саврук // Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – 2014. – Вип. 32. – С. 121.

³ Саврук С. М. Театральність як творчий принцип музично-виконавського мистецтва (на прикладі фортепіанного виконавства) : автореф. ... наук. ступ. канд. мист. : спец. 17.00.03 – музичне мистецтво / С. М. Саврук. – Л., 2010. – С. 7.

⁴ Дубчак Л. М. Художність театральних форм: естетико-мистецтвознавчий аспект : автореф. ... наук. ступ. канд. філософ. наук : спец. 09.00.08 – естетика / Л. М. Дубчак. – К., 2001. – С. 10.

⁵ Защепкина В. В. Театр как особый тип коммуникации / В. В. Защепкина // Научный журнал КубГАУ. – 2012. – № 84 (10). –

С. 686; Монд О. Л. Теоретико-експериментальний підхід к аналізу театрального тексту мюзикла / О. Л. Монд // Мир науки, культури, образования. – 2010. – № 6 (25). – С. 30.

⁶ Тетеревкова Т. И. Проблемы взаимодействия современного драматического театра и эстрады : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. искусств. : спец. 17.00.01 – театральное искусство / Т. И. Тетеревкова. – СПб., 2002. – С. 16.

⁷ Бердяев Н. А. Философия творчества, культуры и искусства : в 2 т. / Н. А. Бердяев. – М. : Искусство, 1994. – Т. 1. – С. 37–42.

⁸ Баринов В. А. Коммуникация – основа циркового диалога / В. А. Баринов // Гуманитарный вектор. – 2011. – № 2 (26). – С. 9.

⁹ Станіславська К. І. Особливості флешмобу як мистецько-видовищної форми сучасності / К. І. Станіславська // Вісник ХДАДМ. – 2011. – № 1. – С. 128.

¹⁰ Абисова М. А. Видовище як форма масової комунікації в умовах комунікаційного плюралізму / М. А. Абисова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/15745>

¹¹ Доманська О. А. Сценічна мова як арт-проект / О. А. Доманська // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 2 (17). – С. 61.

¹² Разаков В. Х. Традиции камерного театра и современная театральная культура / В. Х. Разаков // Известия ВГПУ. – 2005. – № 2. – С. 58.

¹³ Уварова Т. І. Трансформації у сучасному театральному мистецтві / Т. І. Уварова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kandidat-mistetstvoznavstva-uvarova-ti-transformatsiyi-v-suchasnomu-teatralnomu-mistetstvi/>

¹⁴ Де Ла Торре Диаз Н. А. «Фольклорный балет Мексики» и деятельность его основателя Амалии Эрнандес / Н. А. Де Ла Торре Диаз // Мир науки, культуры, образования. – 2014. – № 3 (46). – С. 325.

¹⁵ Уварова Т. І. Трансформації у сучасному театральному мистецтві / Т. І. Уварова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kandidat-mistetstvoznavstva-uvarova-ti-transformatsiyi-v-suchasnomu-teatralnomu-mistetstvi/>

¹⁶ Андреева И. М. Взаимосвязь театра и театрализованного сознания : автореф. дис. ... докт. философ. наук : спец. 24.00.01 – теория и история культуры / И. М. Андреева. – Краснодар, 2006. – С. 5.

¹⁷ Бувалець О. О. Театральність і театралізація у сучасному культурологічному дискурсі / О. О. Бувалець // Культура України. – 2013. – Вип. 43. – С. 170.

¹⁸ Богатырев В. Ю. Классический канон оперы в контексте современной культуры / В. Ю. Богатырев // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2008. – № 57. – С. 229.

¹⁹ Гротовський С. Театр. Ритуал. Перформер / Єжи Гротовський. – Л. : Літопис, 1999. – С. 116–120.

Резюме

Санченко О. І. Ознаки театральної постановки як об'єкта авторського права.

Стаття присвячена визначенню поняття та ознак театральної постановки як об'єкта авторського права. Розкриваються особливості загальних ознак театральної постановки як об'єкта авторського права, а саме: творчий характер та об'єктивна форма вираження. Визначаються спеціальні ознаки театральної постановки, властиві саме даному об'єкту. Доводиться власність театральної постановки таких обов'язкових спеціальних ознак: синтетичність театральної постановки, різновид видовища, наявність основної ідеї твору, наявність власної назви. Обґрунтовується притаманність театральної постановці таких спеціальних факультативних ознак: наявність змісту, наявність сюжету, підготовча репетиційна робота, наявність глядача як суб'єкта театральної постановки, аксіологічний ефект, технічне (інструментальне) забезпечення, локалізованість виконання. З урахуванням зазначених ознак запропоновано авторське визначення поняття «театральна постановка».

Ключові слова: театральна постановка, об'єкт авторського права, ознаки, творчий характер, об'єктивна форма вираження.

Резюме

Санченко Е. И. Признаки театральной постановки как объекта авторского права.

Статья посвящена определению понятия и признаков театральной постановки как объекта авторского права. Раскрываются особенности общих признаков театральной постановки как объекта авторского права, а именно: творческий характер и объективная форма выражения. Определяются специальные признаки театральной постановки, свойственные именно данному объекту. Обосновывается свойственность театральной постановке таких обязательных специальных признаков: синтетичность театральной постановки, вид зрелища, наличие основной идеи произведения, наличие собственного названия. Обосновывается свойственность театральной постановке таких специальных факультативных признаков: наличие содержания, наличие сюжета, подготовительная репетиционная работа, наличие зрителя как субъекта театральной постановки, аксиологический эффект, техническое (инструментальное) обеспечение, локальность исполнения. С учетом указанных признаков предложено авторское определение понятия «театральная постановка».

Ключевые слова: театральная постановка, объект авторского права, признаки, творческий характер, объективная форма выражения.

Summary

Sanchenko H. The signs of a theatrical performance as object of copyright.

An article is devoted to the definition of a concept and signs of a theatrical performance as object of copyright. Features of general signs of a theatrical performance as object of copyright are opened, namely: creative nature and objective form of expression. The special signs of a theatrical performance are defined peculiar to this object. It is proved such obligatory special signs that inherent to a theatrical performance: synthetical character of a theatrical performance, type of a show, existence of the main idea of a work, existence of own name. A singularity to a theatrical performance is proved of such special facultative signs as presence of content, existence of a plot, a preparatory rehearsal work, presence of a spectator as a subject of a theatrical performance, axiological effect, technical (instrumental) providing, locality of performance. Taking into account the specified signs, an author's definition of the concept «theatrical performance» is offered.

Key words: theatrical performance, object of copyright, signs, creative nature, objective form of expression.